فصلنامه علمی _ترویجی اقتصاد و بانکداری اسلامی، شماره بیست و ششم، بهار۱۳۹۸- صفحات۲۱۱ - ۱۷۹

اثر ایمان بر انجام کردارهای در راه خدا

پرویز نصیرخانی[۱]
نیره رحیمی[۲]
راضیه خلیلی[۳]

تاریخ دریافت:۱۳۹۷/۰۲/۲۳ تاریخ پذیرش:۱۳۹۷/۱۲/۰۴

چکیده

در این مقاله کوشش شده است با یک بررسی تجربی در چارچوب اقتصاد رفتاری، اثر ایمان دینی با نگاه اسلامی بر تخصیص زمان به کردارهای در راه خدا بررسی شود. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی دانشگاه‌های شهر زاهدان هستند که از میان آن‌ها ۵۰۰ تن به عنوان نمونه برای این بررسی انتخاب شده‌اند. داده‌های این بررسی با ابزار پرسش‌نامه گردآوری شده است. تحلیل با روش اقتصاد سنجی (رگرسیون) انجام شده است. اصلی‌ترین یافته آن است که ایمان و تجربه دینی بر انجام کردارهای در راه خدا اثر مثبت معنادار دارد، در حالی که درامد اثر منفی بر اندازه کردارهای در راه خدا دارد. همچنین کردارهای در راه خدا میان مذهب شیعه و سنی یکسان است، ولی کردارهای در راه خدا با زمان گذاشته شده برای تفریح‌ها رابطه مثبت دارد. همچنین کردار در راه خدا با پرداخت هزینه در راه خدا رابطه مثبت دارد و هر چه این بیشتر شده است آن هم افزایش یافته است.

کلمات کلیدی: کردارهای در راه خدا، تخصیص زمان، ایمان
طبقه‌بندی JEL: C_{23}, E_{62}, Z_{12}

۱.استادیار اقتصاد دانشگاه پیام نور (نویسنده مسئول) Parnasirkhani@gmail.com
۲.کارشناس ارشد روانشناسی بالینی narahimi@gmail.com
۳.کارشناس‌ارشد اقتصاد دانشگاه پیام نور khalili1986@gmail.com

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

مقدمه

مباحث جدید اقتصاد رفتاری، پیوند روانشناسی و اقتصاد را افزایش داده است. نگرش‌ها و به ویژه نگرش‌های دینی از عوامل مهم مورد بحث در اقتصاد رفتاری هستند. یکی از موضوع‌های بسیار مهم در نظریه‌های اقتصاد خرد، تخصیص زمان است. در اقتصاد با تحلیل این‌که انسان زمان خود را به کار و استراحت تخصیص می‌دهد عامل اصلی تعیین‌کننده این تخصیص را دستمزد می‌دانند. در اقتصاد اسلامی این موضوع در جایگاه بسیار مهم‌تری قرار می‌گیرد. زیرا انسان‌ها برای به دست آوردن رضایت خدا و پاداش و تامین زندگی پس از مرگ زمان زیادی را به کردارهای در راه خدا تخصیص می‌دهند و سهم این کردارها در تخصیص زمان آن‌ها می‌بایست بالا باشد. با وجود این اهمیت در این زمینه بررسی‌های چندانی انجام نشده است. این بررسی درپی تحلیل تجربی این موضوع است که آیا دیدگاه‌های نظری در این زمینه در واقعیت تجربی نیز رخ می‌دهند. از دیدگاه نظری، ایمان یکی از عوامل پایه‌ای شکل‌دهنده نگرش افراد و به تبع آن رفتارهای فردی و اجتماعی آن‌ها است. با توجه به ویژگی‌های ایمان، می‌توان آن را در جایگاه یک عامل توضیح‌دهنده رفتارهای انسانی، در تحلیل‌ها و مدل‌های رفتاری آورد. یک گروه از رفتارهای مهم انسان‌ها که از نگاه اقتصادی اهمیت ویژه‌ای داری، چگونگی گذران زمان برای انجام کردارهای گوناگون است. بر پایه نظریه اسلامی، کردارهای هر فرد (به‌جز خواب) در شرایط عادی به ۳ بخش جدا می‌شود: کردارهای اقتصادی برای به دست آوردن درآمد، کردارهای در راه خدا (برای پاداش جهان پس از مرگ) و انجام کردارها تفریحی. کردارهای اقتصادی می‌تواند برای به دست آوردن درآمد با هدف فراهم کردن زندگی این جهان و یا پرداخت‌های در راه خدا انجام شود. کردارهای تفریحی بیشتر با هدف به دست آوردن رضایت خاطر این جهان انجام می‌شود، هر چند هدف به دست آوردن رضایت الهی نیز از آن متصور است. همچنین هدف اصلی انجام کردارهای در راه خدا (خیر) به دست آوردن رضایت خدا است، ولی برای این‌ها نیز هدف این جهانی هم می‌توان دید. بر این پایه به طور روشن می‌توان گفت هدف اصلی کردارهای در راه خدا (خیر) و سفارش شده از سوی دین، به دست آوردن رضایت خدا (و پاداش برای زندگی پس از مرگ) است، درحالی که هدف اصلی کردارهای تفریحی(بیشتر) به دست آوردن رضایت خاطر این جهانی است. نکته این‌که به دست آوردن رضایت خاطر این جهانی از دیدگاه اسلامی منع نشده است، همراه این‌که از دیدگاه دینی برای انجام برخی از تفریح‌ها نیز سفارش دینی وجود دارد.

همچنین بر پایه نظریه، ایمان عاملی است که افراد را برای انجام کردارهای در راه خدا و سفارش شده از سوی دین با هدف به دست آوردن رضایت خدا (و یا پاداش زندگی پس از مرگ) ترقیب می‌کند. هر چه ایمان بیشتر باشد، انجام این کردارها افزایش می‌یابد. در این زمینه یادآوری

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

این نکته نیز مهم است که هر چه سفارش دین به انجام یک کردار بیشتر و محکم‌تر باشد، این کردار، عبادت برتری دانسته می‌شود و دینداری که بداند کوشش بیشتری برای انجام آن خواهد داشت. این کوشش در انجام بیشتر کردار نمایان می‌شود. در برابر اگر کردارهای تفریحی ویژه‌ای از سوی دین مباح دانسته شود، ممکن است با افزایش ایمان کاهش نیابد و رابطه این دو منفی نشود (عزتی، ۱۳۸۲، ۱۲۱). از این‌رو در این پژوهش رابطه میان درجه ایمان با زمان تخصیص داده شده به کردارهای در راه خدا (سفارش شده از سوی دین) با داده‌های تجربی تحلیل می‌شود. از این بررسی اثر ایمان بر تقاضای مشارکت در کردارهای خیر و کمک زمانی به دیگران روشن می‌شود.

در این بررسی نکته قابل تأمل چگونگی سنجش ایمان است. در مباحث علمی، به ویژه روانشناسی اجتماعی (و برخی شاخه‌های دیگر علوم) تلاش‌های زیادی برای سنجش دینی انجام شده است. ولی بیشتر این بررسی‌ها از سوی دانشمندان غیرمسلمان انجام شده است و اندک بررسی‌های انجام شده درباره مسلمانان نیز به‌طور ویژه به سنجش ایمان نپرداخته‌اند، که بیشتر، جنبه‌های کلی‌تری از دین را درنظر داشته‌اند. از بررسی‌هایی که به سنجش ایمان و رابطه آن با برخی متغیرهای اقتصادی پرداخته است، بررسی عزتی (۱۳۸۲ و ۱۳۸۴) است که کوشش کرده است شاخصی برای سنجش ایمان بسازد. از این‌رو در این نوشتار برای بررسی اثر ایمان بر رفتارهای افراد از سنجه بررسی عزتی (۱۳۸۴) استفاده می‌شود.

در این نوشتار با اشاره به ویژگی‌های سنجه یادشده، اثر ایمان بر انجام کردارهای در راه خدا و تفریحی بررسی می‌شود. در این نوشتار پس از مقدمه و پیشینه، نگاهی به روش پژوهش خواهد شد، سپس تحلیل و یافته‌ها و در پایان جمع‌بندی آورده می‌شود.

۱. پیشینه

در این‌جا نخست نگاهی به نظریه تخصیص زمان به کردارهای در راه خدا و پس از آن به پیشینه بررسی‌های تجربی رابطه ایمان با کردارهای در راه خدا می‌شود. هر چند درباره تخصیص زمان در چارچوب در ادبیات اقتصاد اسلامی بررسی چندانی یافت نمی‌شود، ولی در ادبیات اقتصاد سنتی به ویژه در بخش تخصیص زمان به کار و غیرکار، ادبیات گسترده‌ای در دسترس است. در این باره می‌توان به ادبیات گسترده کار، اشتغال، بیکاری و نیز تفریح و گردشگری نگاه کرد (برای نمونه برنسون ۱۳۷۶ و داوودی، ۱۳۷۶). با این وجود برخی بررسی‌های نظری با نگاه اسلامی به این موضوع پرداخته‌اند. درباره تخصیص زمان به کار بیشتر نوشتارها با موضوع عرضه کار آورده شده است. می‌توان این کارها را در کار صدر و رضایی (۱۳۷۸) در مقاله عرضه نیروی کار فرد مسلمان و عوام موثر بر آن و مقاله کرمی (۱۳۸۳) با نام درآمدی بر الگوی تخصیص زمان با نگرش دینی و

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

مقاله عزتی(۱۳۹۴) با نام الگوی تخصیص زمان الگوی تخصیص زمان بـه کـردار در راه خـدا، کـار و استراحت خلاصه کرد.

صدر و رضایی(۱۳۷۸) کوشیده‌اند پس از نگاهی به روایت‌ها درباره کار بـا روش تحلیـل منطقـی و هندسی به ترسیم عرضه نیروی کار مسلمان بپردازند نتیجه این بررسی آن است که دستمزد، انفاق، کمک به دولت، الگوی مصرف و مشارکت بر عرضه کار مسلمان اثر دارند این اثرهـا باعـث افـزایش عرضه کل کار می‌شود.

کرمی (۱۳۸۳) مـی‌کوشد الگویی برای نشان دادن چگونگی تخصیص زمان یک انسان آخرت‌گرا به سه دسته هدف ارایه کند: الف. نیارهای ابتدایی یا پایه‌ای زندگی مانند رفع گرسنگی، حفظ بـدن، استراحت، ب. هدفهای نهایی مانند به دسـت آوردن سـود و درآمـد ج. هدف واسطه‌های کـه بـین هدف‌های پایه‌ای و نهایی است.

عزتی (۱۳۹۴الـف) چگونگی به کارگیری دوگانه زمان برای کردارهای در راه خداوند متعال و در برابـر آن کردارهای زندگی این جهان را تحلیل مـی‌کنـد. درباره چگونگی به کارگیری زمان برای کردارها، اثر ایمان بر به کارگیری دوگانه زمان برای کردار در راه خداوند و کار، اثر دستمزد بر به کارگیری زمان برای کار و کردار در راه خداوند جایگزینی زمان و رضایت خاطر به دست آوردن پول را تحلیل مـی‌کنـد و ترکیب بهینه به کارگیری پول و زمان در راه خداوند برای بـه دست آوردن رضایت خاطر بیشینه در دو جهان را به دست می‌آورد. بر پایه این با افزایش ایمـان افـراد تخصـیص زمان به کردار در راه خدا افزایش می‌یابد و همچنین با افزایش دستمزد و درآمد بـه ازای هـر واحـد زمانی، تخصیص زمان به کردار در راه خدا کاهش می‌یابد. همچنین برپایه دیدگاه مکمل این نظریـه (عزتی، ۱۳۹۴ب) با افزایش سرمایه دینی که حاصل آموزش و تجربه دینی نیز مـی‌باشـد، کـردار در راه خدا افزایش می‌یابد. در این زمینه پول و زمان هر دو برای به دست آوردن رضایت خـدا بـه کـار می‌روند.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

پیشینه بررسی‌ها در زمینه سنجش دینی[1] در زمینه سنجش دینی نزد مسلمانان بررسی‌های چندانی به چشم نمی‌خورد. با این وجود برخی کوشش کرده‌اند برای سنجش دین نزد مسلمانان مقیاس‌هایی بسازند. با وجود این مقیاس‌ها، مباحث نظری چندانی نیز در این زمینه وجود ندارد. در ادامه نگاهی به برخی از این مقیاس‌ها می‌کنیم.از نمونه تلاش‌های ارایه شده در زمینه سنجش دینی میان مسلمانان، تحقیق ویلد[2] و جوزف[3] (۱۹۹۷) درباره رابطه دینداری و شخصیت مسلمانان در انگلستان بوده است. در ایران نیز پژوهش‌هایی برای سنجش دینی انجام شده است. احمدی علون آبادی (۱۳۵۲) پرسشنامه‌ای با مبنای فرافکنی حاوی ۲۵ پرسش کامل کردنی برای سنجش نگرش دینی بر مبنای دین اسلام طراحی کرد. گلریز (۱۳۵۳) نیز پرسش‌نامه‌ای حاوی ۲۵ پرسش با تفکیک دین درونی و بیرونی (طبق نظریه آلپورت) برای سنجش نگرش دینی با مبنای

۱.در این‌جا خوب است اشاره کوتاهی نیز به پیشینه سنجش دینی داشته باشیم: در زمینه سنجش دینی بررسی‌های زیادی انجام شده و مقیاس‌های قابل توجهی ساخته شده است. از جمله مقیاس نگرش مثبت به مسیحیت (فرانسیس, ۱۹۸۳, ۱۹۹۱, ۱۹۹۳؛ فرانسیس و پیرسون ۱۹۸۵؛ فرانسیس و استابز ۱۹۸۷؛ فرانسیس, ۱۹۹۱ و ۱۹۹۳؛ فرانسیس و بنت ۱۹۹۲؛ لویس و جوزف ۱۹۹۴؛ لویس و مالتبی ۱۹۹۵ و ۱۹۹۷؛ مالتبی, تالی, کوپر ولسلای, ۱۹۹۵؛ مالتبی, ۱۹۹۷؛ ویلد و جوزف, ۱۹۹۷؛ فرانسیس و دیگران, ۱۹۹۵؛ آدامسون و دیگران, ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰), مقیاس نگرش مذهبی مسیحیان و غیر مسیحیان (شفرد به نقل از خدایاری فرد, ۱۳۷۸), مقیاس گرایش مذهبی درون‌سویی و برون‌سویی (آلپورت, ۱۹۹۶؛ آلپورت و راس, ۱۹۶۷؛ لویس مالتبی, ۱۹۶۶؛ مالبتی, تالی, کوپر ولسلای, ۱۹۹۵؛ پایدمونت, ۱۹۹۶؛ مالتبی و لویس, ۱۹۹۶؛ مالتبی و دیگران, ۱۹۹۵؛ کوزک, ۱۹۹۹؛ تیلور و مک دونالد ۱۹۹۹؛ مالتبی, ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰؛ گورساچ و ونیبل, ۱۹۸۳؛ فالکنر و دیونگ, ۱۹۶۶, به نقل از خدایاری فرد, ۱۳۷۸؛ استارک و گلاک, ۱۹۶۸), مقیاس گرایش شخصی و عمومی به مذهب (براون, ۱۹۸۹؛ مالتبی, تالی, کوپر ولسلای, ۱۹۹۵), مقیاس رفتار مذهبی مسیحیت (فرانسیس و ویلکو, مالتبی, ۱۹۹۵؛ اسمیت, ۱۹۹۶؛ ویلد و جوزف, ۱۹۹۷؛ آدامسون شولین, لوید و لویس, ۱۹۹۸ و ۲۰۰۰), مقیاس اعتقادات و دغدغه‌های مذهبی (هاچ و دیگران, ۱۹۹۸؛ مالتبی و دی, ۲۰۰۱), مقیاس تقید مذهبی (لارسون و دیگران, ۱۹۸۶؛ لوین و شیلر, ۱۹۷۸؛ آی بولینگ و پترسون, ۲۰۰۰).علاوه بر موارد یاد شده در بررسیهای مربوط به ابعاد نگرش مذهبی, مقیاسهای دیگری نیز ساخته شده است. از جمله می‌توان به مقیاسهای شاخص بودن مذهبی (پترسون و روی ۱۹۸۵), ارتباطهای الهی (چامبلر, ۱۹۹۶؛ الیسون, ۱۹۹۱), احساس نزدیکی با خدا هنگام عبادت (پولوما و پندلتون ۱۹۸۹) سنت گرایی مذهبی, (کوستا و دیگران, ۱۹۸۶), بلوغ ایمان (چن, ۱۹۹۶), بلوغ مذهبی, (لیک و فیش, ۱۹۹۹), شاخص معنویت (ساروگلو ۲۰۰۱), معنویت دوعاملی (پاندمنت, ۱۹۹۹؛ مک دونالد ۲۰۰۰), عرفان (هود ۱۹۷۵؛ هود, موریس و واتسون, ۱۹۹۳؛ بیرد, لیر وشونکا, ۲۰۰۰), اصول گرایی مذهبی (استری فلر و مک نالی, ۱۹۹۸), دینداری (مک دونالد, ۲۰۰۰), مذهبی بودن (ساروگلو, ۲۰۰۱), گسترش (بسط) ایمان (لیک, لوکز و بولین, ۱۹۹۹) و مانند اینها اشاره کرد.

2. Alex Wilde
3. S.Jouseph

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

اسلامی ساخت که پس از او در پژوهش‌های دیگری از جمله توسط طهماسبی‌پور و کمانگیری (۱۳۷۵) و اسلامی (۱۳۷۶) مورد استفاده قرار گرفته است. جان‌بزرگی (۱۳۷۸) در بررسی اثر بخشی رواندرمانگری با و بدون جهت‌گیری دینی مقیاسی برای سنجش دین درون‌سویی و دین برون‌سویی تهیه کرد. رحیمی‌نژاد در بررسی هویت و اضطراب (۱۳۷۹) تلاش کرده است مقیاسی برای سنجش هویت دینی افراد بسازد. میرنسب (۱۳۷۹) نیز در بررسی رابطه توکل به خدا با اضطراب و افسردگی، تلاش کرده است مقیاسی برای سنجش توکل به خدا با استفاده از پرسشنامه‌ای خاص تهیه کند. خدایاری فرد و همکاران (۱۳۷۹) پژوهشی با هدف تهیه مقیاس نگرش دینی دانشجویان براساس مبانی اسلامی انجام دادند. پژوهش جامع‌تری نیز توسط خدایاری فرد و رحیمی‌نژاد (۱۳۸۸) برای آماده‌سازی مقیاس دینداری و ارزیابی سطوح دینداری اقشار مختلف جامعه ایران انجام است که منجر به ساخت دو مقیاس اندازه‌گیری دینداری بلند و کوتاه شده است.

چنان‌چه اشاره شد عزتی (۱۳۸۱ و ۱۳۸۴) با ارایه سنجه‌ای برای ایمان، رابطه این عامل و عوامل دیگر را با مقدار مخارج دینی اندازه‌گیری کرده است. همچنین عزتی (۱۳۸۵) رابطه ایمان با تخصیص پول به قرض‌الحسنه یا کردارهای سودآور را بررسی کرده است. موسایی (۱۳۸۷) نیز در بررسی تجربی در چند شهر کشور رابطه بین اسراف و اعتقاد به اسراف را بررسی کرده و رابطه آن را منفی یافته است است. لشکری و مهرپارسا (۱۳۹۳) در یک بررسی تجربی میان شهروندان سبزوار رابطه ایمان با هزینه‌های دینی را بررسی کرده‌اند و اثر ایمان بر این هزینه‌ها را مثبت یافته‌اند. با این وجود کار تجربی دیگری که در دسترس باشد در زمینه اثر ایمان در ایران و کشورهای اسلامی انجام نشده است.

اشاره به تحقیقات دین و تخصیص زمان بعضی از پژوهش‌ها به‌طور خاص، رابطه دین و تخصیص زمان به کردارهای مختلف را بررسی کرده‌اند. برای تکمیل بحث پیشینه تحقق، به بعضی از این بررسی‌ها اشاره می‌کنیم.

هریشمن[۱] (۱۹۸۳) به بررسی رابطه بین پیروی از مذاهب پروتستان، کاتولیک و یهود انتخاب محل تفریح آخر هفته و بعضی وسایل تفریحی و رفاهی مانند وسیله نقلیه، نگهداری حیوان اهلی داخلی منزل و مانند آن پرداخته است و رابطه معنی‌دار بین متغیرهای یاد شده یافته است.

استارک[۲] (۱۹۷۲) رابطه بین سطح درآمد با اعتقادات دینی و شرکت در کردارهای دینی را بررسی کرده است که رابطه معنی‌دار بین درآمد و متغیرهای یادشده، نیافته است. یاناکن[۱] (۱۹۹۲)

۱. E.H. Hirechman
۲. R.Stark

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

رابطه بین فرقه دینی (محافظه کار، لیبرال و دیگر گروه‌ها) فرد و حضور در کلیسا را بررسی کرد و حضور فرقه‌های اصول‌گرا را بیشتر یافت. هوگ[۲] و یانگ[۳] (۱۹۹۴) به بررسی تفاوت اعضای شاخه‌های لیبرال و اصول‌گرای دینی در مقدار حضور و صرف زمان برای کردارهای دینی پرداخته‌اند و نتیجه مشابه یاناکن اخذ کرده‌اند. از جمله تحقیقات دیگری که به بررسی این رابطه به صورت مشابه پرداخته‌اند، مطالعات یاناکن (۱۹۹۸ و ۱۹۹۰) مورای[۴] (۱۹۹۵)، مونتگومری[۵] (۱۹۹۶) است. نیومن[۶] (۱۹۸۶) این موضوع را روی کارگران یهودی در اسراییل بررسی کرده و نتیجه مشابه گرفته است.[۷]

محققان دیگری مانند سولیون[۸] (۱۹۸۵)، زالسکی[۹] و چک[۱۰] (۱۹۹۴)، کار[۱۱] ولاندا[۱۲] (۱۹۸۳)، والیس[۱۳] (۱۹۹۰)، لیپفورد[۱۴] (۱۹۹۵) رابطه بین پرداخت مالی به کلیسا و مقدار صرف زمان در راه خدا (کلیسا) را بررسی کرده‌اند که به‌جز لیپفورد که رابطه مثبت یافته است، بقیه مطالعات بین این دو عامل رابطه منفی یافته‌اند.

تحقیقات دیگری نیز به بررسی رابطه بین رفتارهای مصرفی و دین پرداخته‌اند، از جمله بررسی‌های مایر[۱۵] و شارپ[۱۶] (۱۹۶۲)، پیلی[۱۷] (۱۹۹۲)، گای[۱۸] (۱۹۹۱)، گولدین[۱۹] (۱۹۹۲)، لهرر[۲۰] (۲۰۰۲) و نظیر این‌ها.

---

۱. L., lannaccon

1. D.Hoge
2. F.Yang
3. J.Murray
5. J.D.Montgomery
6. S.Neuman
7. D.H. Sullivan
8. D.H. Sulivan
9. P.A.Zaleski
10. C.E.Zech
11. J.L.Carr
12. J.T. Landa
13. J.L.Wallis
14. J.W. Lipford
15. A.J.Mayer
16. h.sharp
17. R. Pyle
18. G.M.Gay
19. L.Goldin
20. E.lehrer

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۲. روش، مدل و متغیرهای مدل

در این مقاله رابطه میان ایمان افراد با مقدار زمان تخصیص داده شده آنان برای انجام کردارهای دینی بررسی و اثر ایمان بر این تخصیص زمان در چارچوب مدل‌های رگرسیونی براورد می‌شود. برای این کار چنان‌چه اشاره شد از شاخص ایمان با توضیح‌های ارایه شده استفاده شده است. برای انجام تحلیل از روش اقتصاد سنجی و نرم‌افزار ایویوز براورد انجام می‌شود. مدل این بررسی، دارای متغیر وابسته اندازه کردارهای در راه خدا (TGT) و متغیرهای توضیح‌دهنده، ایمان دینی (RB)، تجربه دینی (TD)، درآمد (DA)، سن (SA)، زمان تخصیص داده شده به تفریح (TT)، هزینه‌های زندگی (HA)، هزینه‌های در راه خدا (RG) و پس‌انداز و سرمایه‌گذاری (PS) هستند. شیوه اندازه‌گیری هر یک را توضیح می‌دهیم. برای انجام تحلیل در این چارچوب، براورد با دو نوع مدل خطی و لگاریتمی انجام می‌شود و بهترین مدل براوردی در هر مدل تحلیل می‌شود.

۱. ۲. مقیاس سنجش ایمان دینی (RB)

با توجه به آن‌چه بیان شد مقیاس‌های طراحی شده در مطالعات دیگر اغلب برمبنای آموزه‌های مسیحیت ساخته شده‌اند و برای مسلمانان قابل استفاده نیستند. مقیاس‌های سنجش دینی ساخته شده برای مسلمانان نیز برای سنجش ایمان طراحی نشده‌اند. فقط مقیاس اندازه‌گیری ایمان که عزتی (۱۳۸۱ و ۱۳۸۴) برای این موضوع مناسب است از این‌رو ما از این مقیاس استفاده می‌کنیم. در این‌جا به ویژگی‌های مقیاس طراحی شده برای اندازه‌گیری ایمان دینی اشاره می‌کنیم و خوانندگان محترم را به مراجع یاد شده ارجاع می‌دهیم. ویژگی‌های پایه‌ای این مقیاس عبارتند از: استناد به قرآن در تشخیص ویژگی‌های مؤمن، استفاده از روش خودگزارش‌گری و نحوه اندازه‌گیری و محاسبه ایمان که به توضیح آن‌ها می‌پردازیم.

الف. اتکا به نص صریح قران

در طراحی مقیاس سنجش اندازه ایمان دینی مسلمانان، برای ایجاد انطباق بیشتر و صریح‌تر با مبانی دینی اسلام، تلاش شد با مراجعه به قران ویژگی‌های مؤمن (و ایمان) مشخص شوند. ویژگی‌های استخراج شده از قران براساس این مطالعات، ملاک سنجش مقدار ایمان قرار گرفته است. برای سنجش هر یک از این ویژگی‌ها و ابعاد آن، پرسش (یا پرسش‌هایی) طراحی شده که در قالب یک پرسش‌نامه کلی قرار گرفته است.

ب. روش خود گزارش‌گری

از آن‌جا که ایمان به معنی اطمینان و تصدیق قلبی است و هیچ‌کس جز خود فرد به درون او آگاه نیست، ناچار هستیم برای اندازه‌گیری آن نزد هر فرد به خود افراد رجوع کنیم. به این منظور ویژگی‌های استخراجی برای ایمان در قالب پرسش‌هایی گنجانده شد که پاسخ آن‌ها نشان‌دهنده

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

اندازه این ویژگی‌ها نزد فرد است. هر چند ممکن است در روش خودگزارشگری اشکالاتی باشد، اما در این‌گونه موارد بهترین روش است. بر این اساس پرسش‌نامه به افراد موضوع تحقیق داده شده است تا پاسخ‌های آن را ارایه کنند و برای این‌که در مضیقه قرار نگیرند، بدون آدرس و مشخصات خود از طریق پست به نشانی از قبل مشخص شده (بر روی پاکت‌های تهیه و تحویل شده به پاسخگو) ارسال کنند.

پ. اندازه‌گیری ایمان

چنان‌چه اشاره شد در این پژوهش از پرسش‌نامه طراحی شده برای پژوهشی در زمینه رابطه ایمان با مخارج مصرفی افراد استفاده شده است (عزتی، ۱۳۸۱ و ۱۳۸۴). اعتبار و روایی این پرسش‌نامه به صورت کامل مدنظر بوده است و می‌توان به آن اتکا کرد. این پرسش‌نامه شامل ۴۶ پرسش مستند به آیات قرآن است. مبنای اندازه‌گیری ایمان هر فرد، پاسخ‌های ارایه شده از سوی او به پرسش‌های پرسش‌نامه تحویلی به او است. برای آسان کردن پاسخگویی برای هر پرسش سه تا شش گزینه پاسخ مشخص شد و در مقابل هر پرسش قرار گرفت. گزینه‌های پاسخ از طیف کاملاً موافق (یقین دارم، کاملاً صحیح است و نظیر این‌ها) تا کاملاً مخالف (اعتقاد ندارم، هیچ، کاملاً غلط و نظیر این‌ها) را در بر می‌گیرند. برای محاسبه مقدار ایمان به هر یک از گزینه‌ها از نمره یک تا پنج (و در چند مورد ـ حالت‌های خاص ـ از نمره‌های متفاوت) بر حسب بیشترین مقدار انطباق ویژگی با ایمان تا کمترین آن، داده شد. اندازه ایمان هر فرد حاصل جمع نمره اختصاصی به پاسخ‌های همه پرسش‌های پرسش‌نامه می‌باشد (مشابه روش حاصل جمع نمره‌گذاری لیکرت). براساس نحوه نمره‌گذاری انجام شده برای پرسش‌نامه، حداقل اندازه ایمان هر فرد می‌تواند نمره ۴۱ و حداکثر آن می‌تواند نمره ۲۳۰ باشد. این دامنه، مقدار زیادی است و قابلیت تفکیک مناسبی را ایجاد می‌کند. البته باید تأکید کرد که این ملاک برای سنجش رتبه‌ای ایمان ساخته شده است. این ملاک برای این نوع پژوهش‌ها کافی است.

ت. پایایی پرسش‌نامه

به منظور سنجش پایایی پرسش‌نامه طراحی شده برای مقیاس اندازه‌گیری ایمان، همراه با آزمون‌های پرسش‌نامه‌ها، ضرایب پایایی محاسبه شد. آزمون‌های مرحله اول و دوم پایایی توسط طراحان پرسش‌نامه انجام شده بود که ضرایب مناسبی ارایه کرده‌اند. با این وجود در این مطالعه نیز پس از جمع‌آوری اطلاعات آزمون انجام شد که نتایج آن نیز مناسب است. مقادیر ضرایب آزمون با حدود ۵۰۰ نمونه برای پرسش‌نامه ۴۶ پرسشی اندازه‌گیری ایمان دینی ویژه مسلمانان نشان می‌دهد آلفای کرونباخ ۰/۹۰۵ (استاندارد شده ۰/۹۲۴)، ضریب آلفای دو نیمه ۰/۸۵۶ و ۰/۸۵۴،

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

ضرایب لامبدا ۰/۷۵ تا ۰/۹۳، ضریب موازی (پارالل) ۰/۹۰۵، ضریب استریکت ۰/۸۳۵ و آماره F آن عدد ۳۷۱ است. نتایج این آزمون‌ها نیز پایایی پرسش‌نامه را نشان می‌دهد.

۲،۲. مقیاس اندازه‌گیری کردار در راه خدا (TGT)

برای سنجش اندازه انجام کردارهای دینی در کنار دیگر کردارها، تعداد انجام کردارهای زیر پرسیده شده و به کار برده شده است.

۱. رفتن به میهمانی.
۲. میهمان آمدن به خانه شما.
۳. رفتن به عیادت بیمار.
۴. رفتن به نماز جمعه.
۵. شرکت در مراسم دینی، زیارت، دعا، هیأت و مانند این‌ها.
۶. رفتن به سفر برای دیدار اقوام.
۷. رفتن به سفر زیارتی داخل کشور.
۸. رفتن به سفر زیارت عتبات خارج کشور.
۹. شرکت در اردوهای جمعی.
۱۰. رفتن به حج.
۱۱. شرکت در مراسم عزاداری فوت دیگران.
۱۲. وساطت اختلاف بین دیگران.
۱۳. آموزش بدن اجرت دیگران.
۱۴. وقت گذاشتن برای رفع گرفتاری‌های دیگران.
۱۵. انجام کار بدون مزد برای دیگران.
۱۶. شرکت در برنامه‌های بسیج.
۱۷. شرکت در برنامه‌های کانون دانشجویان و مانند این‌ها.
۱۸. شرکت در برنامه‌های جمعی کمک‌رسانی به دیگران.

برای این شاخص، جمع تعداد انجام همه این ۱۸ کردار در سال ۱۳۹۴، در جایگاه کردار در راه خدا دانسته شده و به عنوان متغیر وارد مدل شده است.

۲،۳. مقیاس اندازه‌گیری کردارهای تفریحی (TT)

در کنار کردارهای در راه خدا، کردارهای تفریحی نیز اندازه‌گیری شده است که در جایگاه نماینده کردارهای تفریحی تعداد کردارهای زیر با هم جمع شده و در مدل به عنوان متغیر توضیح دهنده آورده شده است.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۱. رفتن به سینما، تئاتر، سیرک و مانند این‌ها.
۲. رفتن به پارک، استخر، کوه و مانند این‌ها.
۳. رفتن به بازارهای محلی و شهر و نمایشگاه و مانند این‌ها.

متغیر اندازه‌گیری زمان تخصصی به هر یک از این کردارها، تعداد انجام کردار یا شرکت در کردارهای یاد شده در یک سال (۱۳۸۴) است.

۲,۴. مقیاس اندازه‌گیری تجربه دینی (TD)

تجربه دینی افراد که در چارچوب ۱۰ پرسش زیر از افراد اندازه گیری شده است. این مقیاس با دامنه ۶ پاسخ هیچ، سالی یکی‌دوبار، هر ماه یک بار، هرماه چندبار، هفته‌ای دوسه بار و هر روز، به ترتیب با نمره های صفر تا ۵ طراحی و در پرسش‌نامه آورده شده است.

۱. من از کودکی همراه والدینم یا دیگر اشنایانم به مسجد می‌رفتم.
۲. من برای نماز به مسجد می‌رفتم.
۳. من از کودکی کتاب‌های دینی می‌خواندم.
۴. من کتاب‌هایی در باره دین می‌خوانم.
۵. من از کودکی همراه والدینم در مراسم و سخنرانی‌های دینی شرکت می‌کرده‌ام.
۶. من با موسسه‌های خیریه همکاری می‌کنم و به آنجا رفت و آمد دارد.
۷. در منزل پدری من کتاب‌های دینی زیادی بود.
۸. من در منزل کتاب‌های دینی دارم و آنها را می‌خوانم (یا بخشی از آنها را).
۹. من از کودکی در جلسه قران خوانی شرکت می‌کردم.
۱۰. من اکنون در جلسه قران خوانی شرکت می‌کنم.

۲,۵. متغیرهای دیگر مدل

متغیرهایی دیگری که برای توضیح دهندگی این کردارها در مدل آمده و داده‌های آن گرداوری شده است، این‌ها هستند.

درآمد، نشان‌دهنده جمع درآمد سالانه خانوار برای سال ۱۳۹۴ است.

سن، که برای نشان دادن آن سال تولد سرپرست خانوار وارد بررسی شده است..

هزینه‌های در راه خدا، که برای اندازه‌گیری آن ریز اقلام هزینه در راه خدای خانوار در یک سال اندازه‌گیری شده است.

پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، که برای آن جمع هزینه صرف شده برای سرمایه‌گذاری به اضافه جمع پس‌انداز یک سال خانوار روی هم اندازه‌گیری شده است.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۳. تجزیه و تحلیل

چنان‌چه ایمان افراد را به عنوان عامل تعیین‌کننده رفتارهای افراد بپذیریم می‌توان اثر این عامل را بر تخصیص زمان افراد براساس تحلیل رگرسیونی مدل داده شده در بخش پیشین برآورد کرد. بر این پایه، مدل نخست به شکل خطی با وارد کردن همه متغیرهای توضیح دهنده برآورد شد که نتیجه آن با نام مدل پایه خطی در جدول ۱ اورده شده است. در این مدل همه متغیرهای وارد شده است، ولی چنان‌چه دیده می‌شود ضریب همه این‌ها از معناداری خوبی برخوردار نیست. بر این پایه مدل با حذف برخی متغیرهای نامعنادار برآورد شد که برپایه هماهنگی و امکان آزمون ایده‌های نظری، مدل برگزیده شده در چارچوب مدل برگزیده ۱ و مدل برگزیده ۲ در جدول ۱ آورده شده است. در مدل برگزیده خطی ۱ متغیر درآمد نیز اورده شده است که معناداری ضریب آن حدود ۸۰ درصد است. مدل ۲ با حذف این متغیر براورد شده است که معناداری متغیرهای دیگر تغییری نداشته است. هر دو این‌ها برآوردهایی هستند که ضریب‌های آن‌ها پذیرفتنی است، ولی اندکی میان معناداری ضریب و نیز آردو رگرسیون‌ها تفاوت وجود دارد. با این حال چون از نگاه نظری اثرگذاری درآمد می‌تواند مهم باشد این مدل نیز اورده شده است و چون تفاوت چندانی میان این دو مدل برای متغیرهای دیگر دیده نمی‌شود، به علت اهمیت نظری متغیر درآمد، درباره اثر درآمد مدل ۲ را توضیح می‌دهیم و تحلیل را بر پایه آن انجام می‌دهیم. چنان‌چه در نتیجه برآوردها دیده می‌شود آماره F مدل خوب است و مدل از معناداری خوبی برخوردار است. آماره آردو مدل نیز حدود ۳۰ ٪ است که برای مدل‌های مقطعی به ویژه مدل‌هایی که بررسی در سطح خرد را دارند پذیرفتنی است. بر پایه این برآورد، ضریب متغیرهای توضیح دهنده، ایمان دینی (RB) و تجربه دینی (TD) مثبت هستند و بر پایه آن‌ها می‌توان گفت با افزایش ایمان دینی انسان‌ها زمان بیشتری به کردارهای در راه خدا تخصیص می‌دهند. همچنین چنان‌چه انسان‌ها در فضاهای دینی و در معرض تجربه کردارهای دینی باشند، به سفارش‌های دینی و این کردارها خو می‌گیرند و آن‌ها را بیشتر انجام می‌دهند. این نتیجه با دیدگاه نظری برابری کامل دارد. ضریب متغیر درآمد (DA) نشان می‌دهد که افراد پردرآمد کردارهای در راه خدای کمتری دارند. این ضریب تاییدی بر این دیدگاه نظری است که افراد دارای هزینه فرصت زمانی بیشتر که از هر واحد زمانی خود درامد بیشتری به دست می‌آورند (در نتیجه مجموع درآمد آن‌ها بیشتر است) به جای تخصیص زمان در راه خدا، پول بیشتری در راه خدا پرداخت می‌کنند و زمان خود را بیشتر به کسب درآمد تخصیص می‌دهند. البته این افراد با افزایش درجه ایمان زمان بیشتری به کردارهای در راه خدا تخصیص می‌دهند و اثر ایمان و تجربه دینی برای آن‌ها پابرجا است. یعنی با افزایش ایمان هم زمان بیشتر به کردارهای در راه خدا تخصیص داده می‌شود و هم پول بیشتری در راه خدا پرداخت می‌شود. این نتیجه را می‌توان

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

با دیدن ضریب مثبت هزینه در راه خدا در این مدل نیز به دست آورد. چنان‌چه دیده می‌شود ضریب هزینه‌های در راه خدا (RG) در مدل مثبت و معنادار است. بر پایه این می‌توان نتیجه گرفت که همراه افزایش هزینه‌های در راه خدا که تابعی از ایمان است، تخصیص زمان در راه خدا نیز افزایش می‌یابد. این می‌تواند نوضیح‌دهنده و کامل کننده این بحث باشد که افراد با ایمان که توان به دست آوردن درآمد بیشتر از زمان خود را دارند، زمان بیشتری به کسب درآمد بدهند و پرداخت هزینه در راه خدا را بیشتر کنند. هر چند از دیدگاه نظری سن یک عامل اثرگذار برکردار در راه خدا است و در مدل پایه این بررسی نیز وارد شده است، ولی ضریب سن (SA) در مدل از معناداری برخوردار نیست. ضریب جمع پس‌انداز و سرمایه‌گذاری (PS) نیز در مدل معنادار نیست. بر این پایه این دو متغیر در براورد از مدل برگزیده آورده نشده‌اند.

جدول ۱: مدل کردارهای در راه خدا – خطی

ردیف	متغیرها	مدل پایه خطی		مدل برگزیده ۱		مدل برگزیده ۲	
	متغیر وابسته TGT	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t
۱.	C	-718.8888	-0.833717	-24.89257	-1.325315	-24.10974	-1.283761
۲.	RB	0.541075	3.451566	0.528066	3.385946	0.531045	3.403804
۳.	TD	0.815473	2.732179	0.842211	2.821073	0.828332	2.775254
۴.	DA	-3.08E-07	-0.534997	-6.34E-07	-1.217568		
۵.	TT	0.695885	10.71140	0.703572	10.83952	0.700051	10.79072
۶.	SA	0.506464	0.806080				
۷.	HA	1.17E-06	1.928676	1.34E-06	2.262943	7.19E-07	2.393467
۸.	PS	-1.06E-06	-1.385639				
۹.	RG	2.27E-06	2.046735	3.22E-06	3.337075	3.08E-06	3.210538
۱۰.	R^2	0.304604		0.297947		0.295836	
۱۱.	R^2 تعدیل شده	0.291832		0.289403		0.288709	
۱۲.	آماره F	23.84830		34.87102		41.50819	

مدل دوم به شکل لگاریتمی با وارد کردن همه متغیرهای توضیح دهنده برآورد شد که نتیجه آن با نام مدل پایه در جدول ۲ اورده شده است. در این مدل همه متغیرهای وارد شده است، ولی چنان‌چه دیده می‌شود ضریب همه این‌ها از معناداری خوبی برخوردار نیست. بر این پایه مدل با حذف برخی متغیرهای نامعنادار برآورد شد که بر پایه هماهنگی و امکان آزمون ایده‌های نظری، مدل برگزیده شده در چارچوب مدل برگزیده ۱ و مدل برگزیده ۲ در جدول ۱ آورده شده است. در مدل برگزیده ۳، متغیر درآمد همراه دیگر متغیرها از معناداری خوبی برخوردار است. مدل ۲ با حذف متغیرهای سال تولد و جمع پس‌انداز و سرمایه‌گذاری براورد شده است که در آن معناداری

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

متغیرهای دیگر پذیرفتنی است. از آن‌جا که متغیر درآمد نیز از نگاه نظری ازش تحلیل ویژه دارد، در این‌جا دیده می‌شود که معنادر است و این معناداری تاییدی بر نظریه‌ها در این زمینه است چنان‌چه در نتیجه برآوردها دیده می‌شود آماره F مدل خوب است و مدل از معناداری خوبی برخوردار است. آماره آردو تعدیل شده مدل نیز نزدیک ۳۹ ٪ است که برای مدل‌های مقطعی به ویژه مدل‌هایی که بررسی در سطح خرد را دارند پآردو خوبی دانسته می‌شود.

بر پایه این برآورد، ضریب متغیرهای توضیح دهنده، ایمان دینی (RB) و تجربه دینی (TD) مثبت هستند و بر پایه آن‌ها می‌توان گفت با افزایش ایمان دینی انسان‌ها زمان بیشتری به کردارهای در راه خدا تخصیص می‌دهند. همچنین نتیجه‌ای درباره تجربه دینی وجود دارد. این نتیجه با دیدگاه نظری برابری کامل دارد. ضریب متغیر درآمد (DA) که در این‌جا از معناداری بالایی برخوردار است نشان می‌دهد که افراد پردرآمد کردارهای در راه خدای کمتری دارند. این ضریب تاییدی بر دیدگاه نظری است چنانچه دیده می‌شود ضریب هزینه‌های در راه خدا (RG) در این مدل نیز مثبت و معنادار است. همچنین هم در مدل خطی و هم در مدل لگاریتمی، ضریب تخصیص زمان به کردارهای تفریحی، مثبت است و معنای آن این است که افرادی که تفریح بیشتری دارند، در شرایط برابر زمان بیشتری نیز به کردارهای در راه خدا تخصصیص می‌دهند. نکته ویژه در این‌جا این است که این نتیجه با این دیدگاه نظری سازگار است که افرادی که زمان بیشتری برای فراغت دارند و زماتن کمتری را به کار تخصیص می‌دهند، کردارهای در راه خدای بیشتری دارند. از آن‌جا که تخصیص زمان به کار در این بررسی به خوبی قابل تشخیص نبوده است، می‌توان تفریح را جایگزین کار دانست و افرادی که تفریح بیشتری دارند را به گونه‌ای افراد تخصیص دهنده زمان کمتر به کار دانست. بر این پایه با افزایش فرصت بیشتر افراد زمان بیشتری را به کردارهای در راه خدا تخصیص می‌دهند.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

جدول ۲: مدل کردارهای در راه خدا – لگاریتمی

ردیف	متغیرها	مدل پایه لگاریتمی		مدل برگزیده ۳	
	متغیر وابسته LTGT	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t
۱	C	-139.0625	-0.792240	-2.159753	-1.434439
۲	LRB	0.885448	1.571162	0.860460	2.901791
۳	LTD	0.267243	1.561481	0.152254	1.908859
۴	LDA	-0.006209	-0.033774	-0.217077	-2.722868
۵	LTT	0.492603	6.414312	0.385069	9.268032
۶	LSA	19.01784	0.788274		
۷	LHA	-0.053647	-0.343091	0.227977	2.741486
۸	LPS	0.010015	0.100318		
۹	LRG	0.149206	1.811556	0.044390	2.086189
۱۰	R^2	0.540589		0.387476	
۱۱	R^2 تعدیل شده	0.462576		0.369192	
۱۲	آماره F	6.929454		21.19173	

نتیجه‌گیری

برای روشن‌تر شدن یافته‌های این پژوهش توضیحی بر نتیجه ضریب‌ها خواهیم داشت. به طور خلاصه، تفسیر ضریب‌های براورد شده برای متغیرها چنین است که بر پایه مدل‌های برگزیده ۲ و ۳ با افزایش دو واحد در درجه ایمان افراد (که با این مقیاس می‌تواند صفر تا ۲۱۶ باشد) بیش از یک بار کردار در راه خدای افراد افزایش می‌یابد. همچنین با هر یک درصد افزایش در درجه ایمان افراد (با مقیاس این پژوهش) ۸۶ صدم درصد کردارهای در راه خدای افراد افزایش می‌یابد. همچنین با یک واحد افزایش در تجربه دینی ۸۲ صدم یک بار کردار در راه خدا افزایش می‌یابد و با بیان کششی از مدل ۳ با افزایش یک‌درصد در تجربه دینی، ۱۵ صدم درصد کردار در راه خدا افزایش می‌یابد. با افزایش هر ۱۰ میلیون تومان در درامد سالانه افراد ۶ بار کردار در راه خدا کاهش یافته است (البته می‌تواند با هزینه در راه خدا جایگزین شده باشد) و بر همین پایه با یک درصد افزایش در درآمد ۰/۱۲ درصد کردار در راه خدا کاهش یافته است. بر همین پایه افراد به ازای هر یک میلیون تومان هزینه در راه خدای بیشتر، ۳ بار کردار در راه خدای بیشتری نیز داشته‌اند. یعنی این دو را مکمل یکدیگر دانسته‌اند و افراد برای به دست آوردن رضایت خدا و تامین زندگی پس از مرگ خود از هر دو راه پرداخت هزینه در راه خدا و نیز تخصیص زمان به کردارهای در راه خدا یاری می‌گیرند و در بلند مدت افراد نیکوکار نیکوکاری خود را از همه راه‌ها انجام می‌دهند. رابطه هزینه زندگی بیشتر و زمان بیشتر برای تفریح با کردار در راه خدا در این دو مدل نیز مانند همین تفسیر

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

می‌شود. بر پایه آن‌چه گفته شد و در جایگاه نتیجه کاربردی و سیاستی برای این بررسی می‌توان این‌گونه گفت که چنانچه بخواهیم کردار در راه خدا یا همان یاری رساندن به دیگران و نیکوکاری در جامعه افزایش بیابد می‌توان از راه افزایش ایمان افراد و همچنین از راه ایجاد فضاهای آموزش و مشارکت در تجربه دینی یاری جست. همچنین نبایست نگران این بود که با افزایش هزینه کردن در راه خدا، کردار تخصیص زمان در راه خدا کاهش بیابد. این‌ها در فضای واقعی و بلند مدت مکمل یکدیگر هستند.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

منابع

۱. احمدی علون آبادی، سید احمد (۱۳۵۲) مقایسه‌ای در طرز فکر مذهبی کلاس سوم دبیرستانی‌های اسلامی و غیراسلامی؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی دانشگاه تهران.

۲. اسلامی، احمد علی (۱۳۷۶) بررسی نگرشی افراد نسبت به مذهبی بودن و رابطه آن با افسردگی در دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان‌های اسلام شهر در سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی تهران.

۳. جان‌بزرگی، مسعود (۱۳۷۸) بررسی اثر بخشی روان درمانگری کوتاه‌مدت با و بدون جهت‌گیری مذهبی (اسلامی) بر مهار اضطراب و تنیدگی در سطح دانشجویان دانشگاه‌های تهران؛ پایان‌نامه دکتری روانشناسی دانشگاه تربیت مدرس.

۴. خدایاری فرد، محمد، و دیگران (۱۳۷۸) تهیه مقیاس اندازه‌گیری اعتقادات و نگرش مذهبی دانشجویان؛ طرح پژوهشی به پشتیبانی دانشگاه صنعتی شریف.

۵. خدایاری فرد، محمد، و شکوهی یکتا، محسن، و غباری بناب، باقر (۱۳۷۹) آماده سازی مقیاس نگرش مذهبی دانشجویان؛ مجله روانشناسی ۱۵، سال چهارم، شماره ۳، پاییز ۱۳۷۹، صص ۲۶۸-۸۵.

۶. خدایاری فرد، محمد و عباس رحیمی‌نژاد (۱۳۸۸) آماده سازی مقیاس دینداری و ارزیابی سطوح دینداری اقشار مختلف جامعه ایران، طرح پژوهشی، دانشگاه تهران.

۷. رحیمی‌نژاد، عباس (۱۳۷۹) بررسی تحولی هویت و رابطه آن با حرمت خود و حالت اضطراب در دانشجویان دوره کارشناسی؛ پایان‌نامه دکتری روانشناسی دانشگاه تربیت مدرس.

۸. طهماسبی‌پور، نجف، و کمانگیری، مرتضی (۱۳۷۵) بررسی ارتباط نگرش مذهبی با میزان اضطراب، افسردگی و سلامت روانی گروهی از بیماران بیمارستان شهدای هفتم‌تیر مجتمع رسول اکرم (ص).

۹. عزتی، مرتضی (۱۳۸۲) نظریه اسلامی رفتار مصرف‌کننده، تهران: مرکز پژوهش‌های اقتصاد.

۱۰. عزتی، مرتضی (۱۳۸۲) اثر ایمان دینی بر رفتار مصرف‌کننده، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۱۱، پاییز ، ص ۱۱-۳۴.

۱۱. عزتی، مرتضی (۱۳۸۴) تخمین تابع مخارج مذهبی (مخارج در راه خدا) مسلمانان»، فصلنامه تخصصی اقتصاد اسلامی، ش ۱۸

۱۲. عزتی، مرتضی (۱۳۸۵) بررسی عوامل مؤثر بر استفاده افراد از پول برای کسب سود یا اعطای قرض الحسنه، فصلنامه دین و اقتصاد، زمستان ۱۳۸۵.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۱۳.عزتی، مرتضی (۱۳۹۴) الگوی تخصیص زمان به کردار در راه خداوند متعال، کار و استراحت، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۵۹، پاییز ۱۳۹۴، صص ۹۵-۱۲۸
۱۴.عزتی، مرتضی (۱۳۹۴) اقتصاد خرد ۳: تحلیل رفتارهای اقتصادی در چارچوب اسلامی، تهران: سمت.
۱۵.کاویانی، محمد (۱۳۷۷) جایگاه مفهومی ایمان در روانشناسی اجتماعی؛ حوزه و دانشگاه، شماره ۱۶ و ۱۷، صص۱۱۸ ـ۱۳۲.
۱۶.گلریز، گلشن (۱۳۵۳) پژوهشی برای تهیه نگرش مذهبی و بررسی رابطه بین نگرش مذهبی با سایر بازخوردها و خصوصیات شخصیتی؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی دانشگاه تهران.
۱۷.لشکری، محمد و مهرپارسا، زکیه (۱۳۹۳) بررسی رابطه ایمان به خدا بر رفتار مصرف کننده، دو فصلنامه مطالعات اقتصاد اسلامی، سال ۶، ش ۱۲، بهار و تابستان ۱۳۹۳، صص ۱۱۳-۱۲۸.
۱۸.موسایی، میثم (۱۳۸۷) تأثیر اعتقاد به منع اسراف در مخارج مصرفی، فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۲۶.

1. Ai، Amy L.، & Bolling، Steven F.، & Peterson، Christopher (2000) International Journal For the psychology of Religion، Vol. 10، No 4، p.p. 205-20.
2. Allen، Douglas W. & Others (1991) in the Church A property Rights Approach، J. Econ. Behaveor، no. 27: 1 p.p. 97-117.
3. Allen، R.C. (1998) The Great Divergence: Wages and Prices in Europe from the Middle Ages to the First Wrold War; university of British Columbia press.
4. Allport، G. W. (1966) Religious Context of prejudice; Journal for the Scienctific Study of Religion، Vol. 5، p.p. 447-457.
5. Allport، G. W. & Ross، J. M. (1967) Personal Religious Orientation and Prejudice; Journal of Personality and Social psychology، No. 5. p.p.، 432-433.
6. Anderson، Gary M. (1988) Mr. Smith and the Preachers: The Economics of Religion in the Wealth of Nations; J. Polit. Econ.، 96: 5، pp 1066-88.
7. Anderson، Gary M. and Tollison، Robert D. (1992) Morality and Monopoly: The Constitutional Political Economy of Religious Rules; Cato J. m، 12: 2 pp. 373-9
8. Bainbridge، William S. (1989) The Religious Ecology of Deviance; Amer. Soc. Rev.، 54: 2. pp. 288-95.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

9. Brown، L. B. (1987) The Psychology of Religious Belief; London: Academic Press.
10. Byrd، Kevin R.، Lear، Delbert، & Schwenka، Stacy (2000) Mysticism as a Predictor of Subjective Well – Being; International Journal for Psychology of Religion، No. 10(4)، p.p، 259-269.
11. Carr، Jack L. and Landa، Janet T. (1983) The Economics of Symbols، Clan Names، and Religion; J. Legal Stud.، 12: 1 pp. 135-56.
12. Chen، M. C. (1996)، Psychosocial Correlates of Prisocial Behavior Among College Students in Taiwan; Unpublished doc. Toral dissertation، Loyola College، Maryland (This study included in the meta-analysis).
13. Chiswick، Barry R. (1983) The Earnings and Human Capital of American Jews; J. Human Res.، 18: 3، pp. 313-36.
14. Chumbler، N. R. (1996) An Empirical Test of a Theory of Factors Affecting Life Satisfaction: Understanding the role of Religious Experience، Journal of Psychology and Theology، No 24، p.p 220-232.
15. Costa، P. T.، Jr. Busch، C. M. Zonderman، A. B. & Mc (1986) Correlations of MMPI Factor Scales With Measures of the Five Factor Model of Personality: Journal of Personality Assenssment، No. 50، p.p. 640-650 (This Study included in the meat-analysis).
16. Delacroix، Jacques. (1992) A Critical Empirical Test of the Common Interpretation of the Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism; Paper Presented on meethings of Int. Assoc. Business & Society in leuven، Belgium، Journal of Research in Islamic Economics، Vol. 2، No. 2، 1405.
17. _____ (1995) Religion and Economic Action: The Protestant Ethic، The Rise of Capitalism and the Abuses of Scholarship; J. Sci. Study Rel.، 34: 1 pp.126-27.
18. Durkheim، Emile ([1915] 1965) The Elementary Forms of the Religious Life، Translated by Joseph W. Swain. New York: Free Press.
19. Durkin، John T.، and Greeley، Andrew M (1991) A Model of Religious Choice under uncertainty: On Responding Retionally to the Nonrational; Rationality and Society، 3:2، pp. 178-96.
20. Ehrenberg، Ronald G. (1977) Household Allocation of Time and Religiosity: Replication and Extension; J. Polit. Econ. 85: 2، pp. 415-23.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

21. Ekelund، Robert B. Jr.، Hebert، Robert F. and Robert D. Tollison. (1989) An Economic Model of the Medieval Church: Usury ans a Form of Rent Seeking، J. Law، Econ.، Organ.، 5: 2، pp. 307-31.
22. Ekelund، Robert B. et al. (1996) Sacred Trust: The Medieval Church as an Economic Firm; New York: Oxford U. Press.
23. Ellison، Christopher G. (1991) Religious Involvement and Subjective Well-being; J. Health & Soc. Behav.، 32: 1، pp. 80-99.
24. Evans، T. David et al. (1995) Religion and Clime Reexamined: The Impact of Religion، Secular Controls، and Social Ecology on Adult Criminality Criminology، 33: 2، pp. 195-224.
25. Francis، L.، J. (1991) Personality and attutude Towards Religion Among Adult Churchgoers in England; Psychological Reports، No. 69، p.p.، 791-794.
26. Francis، L. J. (1992) Neuroticism and Intensity of Religious Attitueds Among Clergy in England; Journal of Social Psychology. No 125، (1992)، p.p. 577-580.
27. Francis، L. J. (1993) Personality and Religion Among College – Students in the UK. ، Personality and Individual Differences، No. 14، p.p. 619-922.
28. Francis، L. J.، & Bennett، G. A. (1992) Personality and Religion Among Female Drug Misusers: Drug and Alcohol Dependence، No. 30، p.p. 27-31.
29. Francis، L. J. & Pearson، P. R. (1993) The Personality-Characterisitics of Student churchgoers، Pensonality and Individual Differnces. No. 15، p.p. 373-380.
30. Francis، L. J، & Pearson، P. R. (1993) The Personality – Characteristics of Student Churchgoers; Personality and Individual Differences. No. 15، p.p. 373-380.
31. Francis، L. J. & Stubbs. M. T. (1987) Measuring Attutudes Towards Christinatiy: From Childhood to Adulthood; Personality and Indicidual Differences، No. 8. P.P. 710-743.
32. Franis، L. J. & Wilcox، C. (1994) Personality، Preyer and church Attendance Among 16-year old to1994، Year-old Girls in England Journal of Social Psychology. No. 134، p.p. 243-246.
33. Gabaix، X. (1999) Zipfs law and the Growth of Cithies; J، American Economic Reviw، No. 2، p.p. 129-132.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

34. Gaiso، Luigi، & Sapienza، Paola، & Zingales، Luigi (2002) People's Opium? The Economic Effect of Religion، Preliminary and Incomplet Version، April.
35. Gay، Graig M. (1991) With liberty and justice for whom? The Recent Evanglical Dabate over capitalism Grand Repids; MI: Eerdmans.
36. Glahe، Fred and vorhies، Frank (1989) Religion، Liberty and Economic Development: An Empirical Investigation; Public choice، 62: 3، pp. 201-15.
37. Goldin، Liliana R: (1992) Wrok and Ideology in the Maya Highlands of Guatmala: Economic Beliefs in the content of occupational change; Economic Development and Cultural، changel university of Chicago. P.p. 103-123.
38. Gorsuch، R. L. & Venable، G. D. (1983) Development of an Age universal I-E Scale Journal for the scientific study of Religion، No. 22، (1983) p.p. 181-187.
39. Greeley، Andrew M. (1963) A Note on the Origins of Religious Differences; J. Scientific Studies of Religioun، Vol. 3، p.p. 21-31.
40. Greeley، Andrew M. (1989) Religious Change in America; Harvard U. Press.
41. Hatch، R. L.، Bury، M.A.، Naberhaus، D. S.، & Hellmich، L. K. (1998) The Spirtual Involvement and Beliefs Scale: Development and Testing of a New Instrument، The Journal of Family practice، No. 46، P.P. 476-486.
42. Heath، W. C. and Waters، M. S. and Watson، J.K. (1995) Religion and Economic Welfare: An Empirical Analysis of state per capita income; J. Economic Behavior & Organization، Vol. 27، P.P. 129-142.
43. Heaton، Timothy B. & Pratt، Edith L. (1990) The Effects of Religious Homogamy on Marital Satisfaction and Stability; J. of Family Issues، 11: 2، P.P. 191-207.
44. Hirschman، Elizabet C. (1983) Religious Affiliati on and Consumer processes: An initial Paradigm in Jagdish N. Sheth ed. Research in Morketing، JAI Press، Green wich. CT.
45. Hoge، Dean R. and Yang، Fenggang (1994) Determinants of Religious Giving in American Denominations: Date Frome Two Nationwide Surveys; Rev. Rel. Res.، 36: 2، pp. 123-48.
46. Hood، R. W. Jr. (1975) The Construction and Preliminary Validation of a measure of reported Mystical experience; Journal for the Scientific Study of Religion، No. 14، p.p 29-41.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

47. Hood، R. W. (1993) Jr. Morris، R. J.، & Watson، P. J.; Further Factor Analysis of Hodd's Mysticism Scale; Psychological Reports، No. 3، p.p. 1196-1178.
48. Kosek، R. B. (1999) Adaptation of the Big Five as a Hermeneutic Instrument for Religious Constructs; Personality and Individual Differences، No. 27، P.P. 229-237 (This Study included in the meta-analysis).
49. Lehrer، Evelyn (1996) The Role of the Husband's Religious Affiliation in the Economic and Demographic Behavior of Families; J. Sci. Study Rel.، 35: 2، P.P. 145-55.
50. _____ (2002) The Role of Religion in Union Formation: An Economic Perspective; Preliminary Draft، May.
51. Levin، Jeffrey S. (1994) Religion and Health: Is There an Association، Is It Valid، and Is It Causal? Soc. Sci. Med.، 38: 11، P.P. 1457-82.
52. Lewis، C. A.، & Joseph، S. (1994) Religiosity – Psychoticism and obsessionality inNorthern Irish university – Students; Presonality and individual Differences. No 17(5)، P.P. 685-687.
53. Lewis، C. A.، & Maltby، J. (1995) Religiosity and personality Among USA Adults، Personality and Individual Differences. No 14، P.P. 293-295.
54. Lewis، C. A. & Maltby. J. (1995) The Reliability and Validity of the Francis Scale of Attitude Towards Christianity Among USA Adults. Psychological Reports، No 76،p.p. 1243-1247.
55. Lewis، C. A.; & Maltby، J. (1996) Personality، Prayer and Church Attendance in a Sample of Male College Students In the USA Psychological Reports. No. 78، p.p. 1-3.
56. Lipford، Jody W.، McCormick and Robert E.، and Tollison، Rebert D (1993) Preaching Mateers; J. Econ. Behav. Organ.، 21: 3، pp. 235-50.
57. Loy، David (1997) Religion and the Market; Japan: Bunyo، Faculty of International Studies.
58. Mac Donald، D. A، (2000) Spirituality: Description Measurement and Relation to the Five Factor Model of Personality: Journal of Personality، No. 68، P.P. 153-197 (This study included in the meta–analysis).
59. Maltby. J. (1994) The Reliability and Validity of the Frnacis Scale of Attitude Towards Christianity Among Republic of Ireland Adults. The Irish Journal of Psychology، No. 15، p.p. 595-598.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

60. Maltby، J. (1997) Personality and Correlates of Religiosity Among Adults in the Republic of Ireland; Psychological Reports، No. 81، P.P. 827-831.
61. Maltby، J. (1999) Religious Orientation and Eysenk's Personality Dimensions: The Use of the Amended Rligious Orientation Scale to Examine the Relationship Between Riligiosity، Psychoticism، Neuroticism and Extraverston; Personality and Individual Deffernees، No.26، P.P.79-84.
62. Maltby، J. (2000) Personality Dimensions of Religious Orientation. Journal of Pschology.
63. Maltby، John & Day، Liza، (2001) Spiritual Involvement and Belif: The Relationship Between Spirituality and Eysenk's Personality Dimensions; Personality and Individual Differences; Vol. 30، No. 2، P.P. 187-192.
64. Maltby، John، & Lewis Ghristopher Alen (1996) Measuring Intrinsic and Extrinsic Orientation Toward Religion: Amendments for Its Use Among Religious and Non – Teligious Samplel; Personality and Individual Differences، Vol، 21، No. 6، 1996، P.P. 937-46.
65. Maltby، J.، & Talley، M.، & Cooper، C.، & Leslie، J. C. P، (1995) Ersonalty and Individual Deffernces، No. 19، P.P. 157-163.
66. Mayer، Albert J. and Sharp، Harry (1962) Relogious Prefernece and Worldly Success; American Sociological Review.
67. Mc Cleary، Rachel M. (23002) Salvation and Economic Incentives; PRPES Working Paper، May.
68. Medoff، Marshall H. (1993) An Empirical Naalysis of Adoption; Econ. Inquiry، 31: 1، P.P. 59-70.
69. Montgomery، James D. (1996a) Dynamics of the Religious Economy: Exit، Voice، and Denomibational Secularization; Ration. & Soc.، 8:1، P.P. 81-110.
70. _____ (1996b) Contemplations on the Econimic Approach to Religious Behavior: Amer. Econ Rev.، 86: 2، P.P. 443-47.
71. Murray، John E (1995a) Determinants of Membership Levels and Duration in a Shaker Commune، 1780-1880; J. Study Rel.، 1995a، 34: 1، PP. 35-84.
72. _____ (1995b) Human Capital in Religious Communes: Literacy and Selection of Nineteenth Century Shakers: Explor. Econ. Hist، 32: 2، P.P. 217-35.
73. Neuman، Shoshana (1986) Religious Observance within a Human Capital Framwork: Theory and Application: App. Econo.، 18: 11، P.P. 1193-202.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

74. Oser، Hacov (1992) Evolution of Economic Thought; New Yourk: Harcort Brace، 1975.
75. Paldam، Martin (1999) Corruption and Religion Adding to the Economic Model? Center for Dynamic Modeling in Economics، Working Paper No. 21.
76. Peterson، L. R. & Roy، A. (1985) Religiosity، Anxiety، and Meaning and Purpose: Religion's Conse quences for Psychological Well-Beibh; Review of Religious Research، No. 27، P.P. 49-62.
77. Pidmont، R. L. (1999) Does Spiriuality Represent the Sixht Factor of Personality: Spiritual transcendence and the Five Factor Model. Journal of Personality، NO. 67، P.P. 985-1013 (Theis Study included in the meta–analysis).
78. Piedmont، R. L. (1996) Strategies for Using the Five – Factor Model in Religious Research; In R. Piedmont (Chair)، The five – Factor model and its value for religious research; Symposium conducted at the annual Convention of the American Psychological Association، Toronto، Canada (This sudy included in the meta – analysis).
79. Poloma، M. M.، & Pendelton، B. F. (1991) The Effects of Pray and Preyer Experiences on Measures of General Wess – bing ; Hournal of Pyschology and Theology، Vol، 19، No. 1، P.P. 71-83.
80. Postouten Ko.، Kiriil (2001) Imaginary Ethnicity; American Behavioral Scientist، Vol 45، No 2، Oct P.P. 285-95.
81. Pyle، Ralph E. (1993) Faith and Commiment to the Poor : Theological Orientation and Support for Government Assistance Measures ; Soc. Rel.، 1993، 54: 4، P.P. 385-401.
82. Rodgerson، T. E.، & Piedmont، R. L. (1998) Assessing the Incremental Validity of the Religious Problem – Solving Scale in the Prediction of Clergy Burnout. Journal for the Scientific Study of Religion، No 37، P.P. 517-527 (This Study included in the meta – analysis).
83. Saroglou، V. (2001a) Beyond Dogmatism: Need for Closure as Related to Religion and Moderating effect of Attachment (Submitted for Publication).
84. Saroglou، V. (2001b) Religion of Young Peple and Their Personality: recent Studies in Belgium; In V. Saroglou & D. Hutsebaut (Eds); Psychologie de la religion et development humainquestiois Psychologiqes. Paris: L' Harmattan (This study included in the Meta – analysis).

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

85. Saroglou، Vassilis، (2002)، Religion and the Five Factkors of Personality: A Meta–Analytic Review; Personality and Individual Defferences، NO. 32، P.P. 15-25.
86. _____ (1992) Islamic Consumer Behaviou; Readings in Microeconomics: An Islamic Perspective; Malaysia: Longman، P.P. 49-60.
87. Sood، James and Nasu، Yukio; (1995) Religiosity and Nationality An Exploratory Study of Their Effect on Consumer Behavior in Gapan and the United States; J. Business Research، Vol. 34، P.P. 1-9.
88. Stard، Rodbey (1972) The Economics of Piety: Religious Commiment and Social Class; in Issues in Social Inequality. Gerald W. Thielbar and Saul D. Feldman، eds. Boston: Little، Brown، P.P. 483-503.
89. Streyffeler، L. L.، & McNally، R. J. (1998) Fundamentalists and Libersals" Personality Charactesristics of Protestant Christians; Personality and Individual Differences، NO. 27. P.P. 579-580 (This Study included in the meta–analysis).
90. Sullivan، Dennis H. (1985) (Simultaneous Determination of Church Contributions and Church Attendance; Econ. Inquiry، 23: 2، P.P. 309-20.
91. Tawney، Richard H. (1926) Religion and the Rise of Capitalism; New York: Harper and Row.
92. Taylor، A.، & MacDonald، D. A. (1999) Religion and the Five Factor Model of Personality: An Exploratory Investigation Using a Canadian University Sample. PersonalitySample. Personality and individual Differences، No. 27، P.P. 1243-1259. (This Study included in the meta–analysis).
93. Uibrich، Holley and Wallace، Myles (1983) Church Attendance، Age، and Belief in the Afterlife: Some Additional Evidence; Atlantic Econ. J.، 11:2، P.P. 44-51.
94. Wilde، A. & Joseph، S. (1997) Religiosity and Personality in a Moslem Context. Personality and Individual Differnices، NO. 23(5) P.P. 899-900.
95. Wilkes، R.R. and Burnett، JJ. and Howell، R.D. (1986) On the Meaning and Measurment of Religiosit in Consumery Research; J. Academic Marketing Science، Vol. 14، (1) P.P. 74-56.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

پاسخگوی محترم

تکمیل پرسش‌نامه حاضر برای یک تحقیق دانشگاهی انجام می‌شود. برای درج پاسخ‌ها نیاز بـه ذکـر نام و نام‌خانوادگی و مشخصات فردی خود ندارید. همچنین این اطلاعـات بـه هـیچ وجـه بـه جـایی منتقل نمی‌شود. لذا خواهشمند است برای پیشبرد اهداف علمی در کشور، آن‌چه صحیح است را بـه عنوان پاسخ (دیدگاه، باور و عملکرد خود) درج فرمایید. از حسن نظر شما کمال تشکر را می‌کنیم.

۱. لطفاً گزینه مناسب را با علامت × مشخص فرمایید.

۱ـ به نظر شما چقدر از آن‌چه برای شما رخ می‌دهد براساس قضا و قدر الهی است؟

همه موارد□/ بیشتر آن‌ها□/ بعضی از آن‌ها□/ موارد کمی (اندکی)□/ هیچ □

۲ـ چقدر به شانس و اقبال اعتقاد دارید؟

بسیار زیاد □/ زیاد □/ تا حدودی□/ کمی (اندکی)□/ هیچ □

۳ـ چقدر اطمینان دارید که خدا وجود دارد؟

کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم) □ / هیچ اطمینانی ندارم□

۴ـ به نظر شما آیا ممکن است غیر از اللّه خدایان بیشتری (دیگری) وجود داشته باشند؟

قطعاً وجود دارند □ / خیلی احتمال می‌دهم □ / بینابین(ممکن‌است) □ / بعید می‌دانـم □ / هرگـز □

۵ـ چقدر اطمینان دارید پیامبران واقعاً از جانب خدا فرستاده شده‌اند (مثلاً حضرت محمد (ص))؟

کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم) □ / هیچ اطمینانی ندارم□

۶ـ به نظر شما چقدر ممکن است پس از این‌که انسان‌ها می‌میرند و بدنشـان مـی‌پوسـد و ذرات آن پراکنده می‌شود، انسانها دو باره زنده بشوند؟

کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□

۷ـ چقدر به وجود بهشت و جهنم باور دارید؟

کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□

۸ـ باتوجه به آنچه در زندگی شما و اطرافیان شما و جهان رخ می‌دهد، چقدر اطمینـان داریـد خـدا واقعاً عادل باشد و امور جهان را براساس عدل پی‌ریزی‌کرده باشد؟

کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۹ـ چقدر اطمینان دارید خدا توانایی انجام هر کاری را دارد؟
کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم □
۱۰ـ به نظر شما چند درصد از آن‌چه در قرآن آمده است مـی‌توانـد صـحیح باشـد و امـروزه قابـل استفاده است؟
همه قرآن□/ بیشتر مطالـب قـرآن□/ بعضـی از مطالـب قـرآن□/ انـدکی از مطالـب قـرآن□/ هـیچ مطلبی□
۱۱ـ آیا واقعاً خدا با یک انسان مانند آن‌ها که ادعای پیامبری کرده‌اند (پیامبران) صحبت می‌کنـد و به او وحی می‌فرستد ؟ چقدر اطمینان دارید؟
کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□
۱۲ـ چقدر اطمینان دارید اعمال خیر و خالصانه شما نزد خدا پاداش دارد؟
کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□
۱۳ـ چقدر اطمینان دارید در آخرت به بهشت می‌روید؟
کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□
۱۴ـ با توجه به این‌که امروزه علم پیشرفت زیادی کرده است فکر می‌کنید انسان‌ها باز هم به خـدا و دین مانند گذشته نیاز دارند؟
کـاملاً یقـین دارم □ / اطمینـان زیـادی دارم □ / تـا حـدودی مطمـئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□
۱۵ـ چقدر اطمینان دارید وجود فرشته واقعیت داشته باشد؟
کاملاً یقین دارم □ / اطمینان زیادی دارم □ / تا حدودی مطمئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شـک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم□
۱۶ـ چقدر اطمینان دارید حضرت محمد (ص) آخرین پیامبر خدا است و هر چه گفته است صـحیح است؟
کاملاً یقین دارم □ / اطمینان زیادی دارم □ / تا حدودی مطمئن هسـتم □ / مـردد هسـتم (شـک دارم)□/ هیچ اطمینانی ندارم □

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۲. اگر بخواهید خود را به‌صورت واقعی معرفی کنید، هر یک از جملات زیر چقدر صحیح است ؟

دراین‌جا بین گزینه‌های پاسخ، «کاملاً صحیح است» مترادف «در همه موارد»، «همیشه» و «صددرصد» است. «تا حدودی صحیح است» مترادف «در بیشتر موارد»، «اغلب» و «بیش از ۶۰٪» است. «بینابین» مترادف «در بعضی موارد»، «حدود ۵۰٪» ست. «تا حدودی غلط است» مترادف «به ندرت»، «اندکی» و «حدود ۱۰-۳۰٪» است و «کاملاً غلط است» مترادف، «هیچگاه»، «ملاک دیگری دارم»، «هیچ» و «حدود صفر٪» درنظر گرفته شود.

۱ـ من در کارهای مختلف وقتی اختلافی بین نزدیکانم با دیگران پیش بیاید طرفداری نزدیکانم را می‌کنم.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تا حدودی غلط است□ کاملاً غلط است □

۲ـ من به خدا و هر چیزی که به دین و خدا منتسب باشد شدیداً عشق می‌ورزم.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تا حدودی غلط است□ کاملاً غلط است□

۳ـ من در کارهایم عدالت را محور و اصل بر همه چیز قرار می‌دهم و هیچ گاه به کسی ظلم نمی‌کنم و نکرده‌ام.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تا حدودی غلط است□ کاملاً غلط است□

۴ـ من خشم و غضب خود را کنترل می‌کنم.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تا حدودی غلط است□ کاملاً غلط است□

۵ـاگر در جایی تردید داشته باشم که چیزی حق من است و به من برسد خوشحال می‌شوم.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است □

۶ـ من بین افراد متدین (دین‌دار) و افراد دیگر فرقی قایل نیستم.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□

۷ـ وقتی قرآن خوانده می‌شود، صدای اذان را می‌شنوم یا ذکر خدا و مانند این‌ها را می‌شنوم حالت معنوی خوبی پیدا می‌کنم.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□

۸ـ من اگر در جایی منافعم ایجاب کند اگر بتوانم قول و قرارها و قراردادهای خودم را لغو می‌کنم.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□

۹ـدر دنیای متمدن امروز دیگر شلاق زدن افراد خلاف کار (زناکار، مشروب‌خوار و ...) بی‌رحمی است.

کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۱۰ـ این‌که پیامبر یک شبه به هفت آسمان سفر کند و بازگردد خیلی درست به نظر می‌رسد؟
کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□
۱۱ـ من از دریافت هر نوع اضافه دریافتی بابت پولی که نزد دیگران یا نزد بانک دارم امتناع می‌کنم.
کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□
۱۲ـ با تفکر درباره آسمان‌ها و زمین یا هر یک از موجودات، هیچ رابطه‌ای بین آن‌ها و خدا درک نمی‌کنم.
کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□
۱۳ـ وقتی حکایت‌های قرآن درباره گذشتگان یا آیات دیگر قرآن را می‌شنوم به وجود خدا و قیامت و راستی پیامبران بیشتر مطمئن می‌شوم.
کاملاً صحیح است□/تا حدودی صحیح است□/ بینابین□/ تاحدودی غلط است□/کاملاً غلط است□
۱۴ـ وقتی آیات قرآن را می‌شنوم این آیات برایم مانند تذکر و موعظه است.
کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□
۱۵ـ در زندگی من اجرای دستورات دین دغدغه اول من نیست.
کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□
۱۶ـ خواندن یا شنیدن کلام خدا در قرآن تأثیری در افزایش ایمان و ثبات قدم من در راه خدا ندارد.
کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□
۱۷ـ هنگامی که قرآن می‌خوانم یا می‌شنوم امید به زندگی آینده و خیر اخروی برایم افزایش می‌یابد.
کاملاً صحیح است□ تا حدودی صحیح است□ بینابین□ تاحدودی غلط است□ کاملاً غلط است□
۱۸ـ در گرفتاری‌ها و سختی‌ها خداوند به من صبر، حوصله و سعه صدر زیادی عطا می‌کند.
کاملاً صحیح است□/تا حدودی صحیح است□/ بینابین□/ تاحدودی غلط است□/ کاملاً غلط است□
۱۹ـ برای من فرقی نمی‌کند که رییسم یا دوستم ایمان زیاد داشته باشد یا کم یا مسلمان نباشد ولی مهم است که اجازه دهد در کارهایم آن‌طور که می‌خواهم عمل کنم.
کاملاً صحیح است□/ تا حدودی صحیح است□/ بینابین□/تاحدودی غلط است□/کاملاً غلط است□

۳. لطفاً برای پرسش‌های ذیل گزینه مناسب را به عنوان پاسخ انتخاب فرمایید.

۱ـ آیا شما زمان جنگ تحمیلی (۱۳۵۹-۶۷) به جبهه رفته بودید ؟خیر □ / بله□ به مدت .... ماه

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۲ـاگر بتوان به همان زمان جنگ تحمیلی (۱۳۵۹-۶۷) بازگردیم و همه شرایط مشابه آن زمان بازگردد، آیا حاضر هستید به جبهه بروید؟

بله از ابتدا تا انتها یجنگ□/ بله بیشتر از قبل□/ بله به مقدار قبل□/ ممکن است، اما کمتر از قبل□/ خیربه جبهه نخواهم رفت□

۳ـ آیا هر سال خمس مال خود را محاسبه می‌کنید و در صورت تعلق می‌پردازید؟

بله هر سال□ / بله، اغلب سال‌ها□ / بله بعضی سال‌ها□ / بله به ندرت□ / خیر چون اعتقادی ندارم□/ خیر، چون خمس به اموال ما تعلق نمی‌گیرد□

۴ـآیا هر سال زکات مال خود را محاسبه می‌کنید و در صورت تعلق می‌پردازید؟

بله هر سال□/ بله، اغلب سال‌ها□/ بله بعضی سال‌ها□ / بله به ندرت□/ خیر چون اعتقادی ندارم□/ خیر، چون زکات به درآمد ما تعلق نمی‌گیرد□

۵ ـآیا به حج تمتع رفته‌اید؟ خیر□ / بله یک بار□ / بله بیش از یک‌بار□

۶ـآیا به حج عمره رفته‌اید؟ خیر□ / بله یک بار□ / بله بیش از یک‌بار□

۷ـاگر برای شما شرایط حج تمتع(چنان‌چه مشرف شده‌اید دوباره)پیش بیاید آیا به حج خواهید رفت؟

بله حتماً □ / بله ممکن است □ / خیر چون کارهای مهم‌تر از حج وجود دارد □

۸ـاگر برای شما شرایط حج عمره(چنانچه مشرف شده‌اید دوباره)پیش بیاید آیا به حج خواهید رفت؟

بله حتماً □ / ممکن است□ / خیر چون کارهای مهم‌تر از حج عمره برایم وجود دارد □

۹ـزمان جنگ تحمیلی (۱۳۵۹-۶۷) چقدر به جبهه‌ها کمک مالی کرده‌اید؟

بیش از ۱۰۰هزار تومان□/ ۵۰ تا ۱۰۰هزار تومان□/ ۱۰تا۵۰هزار تومان□/کمتر از ۱۰هزار تومان□/ هیچ□

۴. اگر بخواهید خود را به صورت واقعی معرفی کنید چگونه بیان می‌کنید؟ به این منظور برای جای خالی در هر جمله، عبارتی را که صحیح‌تر می‌دانید با علامت × مشخص کنید.

۱ـمن نمازهایم را ..... در اول وقت می‌خوانم.

همیشه□/ در اغلب اوقات□/ بعضی وقت‌ها□/ به ندرت□/ هیچ وقت□/ نماز نمی‌خوانم□

۲ـنمازهای من ..... قضا می‌شود.

هیچ‌وقت□/ به ندرت صبح‌ها□/ بعضی وقت‌ها□/ خیلی وقت‌ها□/ اهمیت نمی‌دهم□/ نماز نمی‌خوانم □

۳ـمن نمازهایم را ..... به جماعت می‌خوانم.

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

سعی می‌کنم همیشه□/ بیشتر وقت‌ها□/ بعضی وقت‌ها□/ به ندرت□/ هیچ وقت□/ نماز نمی‌خوانم □

۴ـ من ماه رمضان ..... را روزه می‌گیرم.

همه روزها□ / بیشتر روزها□ / بعضی روزها□ / اگر بتوانم ۱۹ و ۲۱ رمضان□ / هیچ روز□ / دوست دارم اما به علت بیماری نمی‌توانم□

۵ـ من ..... روزه مستحبی می‌گیرم.

هفته‌ای حداقل یک بار□/ یک روز در بیشتر هفته‌ها□/ بعضی هفته‌ها یک روز□/ به ندرت□ / هیچ□

۶ـ من ..... قرآن می‌خوانم.

هر روز□/ بیشتر روزها□/ بعضی روزها□/ به ندرت□/ هیچ □

۷ـ من ..... کارهایم را با توکل به خدا پیش می‌برم.

همه□/ بیشتر□/ بعضی□/ به ندرت□/ هیچ (به خودم اتکا می‌کنم و کارهایم را پیش می‌برم) □

۸ـ من از این‌که کاری خلاف نظر خدا انجام دهم، همچنین از عذاب خدا.....

بسیار زیاد می‌ترسم□/ زیاد می‌ترسم□/ کم می‌ترسم□/ نمی‌ترسم□/ اصلاً نمی‌ترسم □

۹ـ من غیر از نماز هر روز ..... به صورت زبانی ذکر خدا را می‌گویم.

در همه فرصت‌ها□/ در بیشتر فرصت‌ها□/ در بعضی فرصت‌ها□/به ندرت□/هیچ ذکر خدا را نمی‌گویم□

۱۰ـ وقتی به جامعه فکر می‌کنم ..... به نظرم می‌رسد همه فقط به فکر خودشان هستند.

همیشه□/ در بیشتر موارد□/ گاهی□/ به ندرت□/ هیچ وقت □

۱۱ـ من در کارهایم ..... اعضای خانواده (زن و فرزندانم) را به خودم ترجیح می‌دهم.

همیشه□/ در بیشتر موارد□/ تقریباً در نیمی از موارد□/ به ندرت□/ هیچ وقت□

۱۲ـ خانواده ما ..... صدقه می‌دهند.

تقریباً هر روز□/ در بیشتر روزها□/ در بعضی از روزها□/ به ندرت□/ هیچ وقت□

۱۳ـ هزینه زندگی و خرج کردن پول برای خود ..... سرپرست خانواده نسبت به دیگر اعضای خانواده اولویت دارد.

همیشه□/ در بیشتر موارد□/ تقریباً در نیمی از موارد□/ به ندرت□/ هیچ وقت□

۱۴ـ اگر عمل خلاف شرعی در جامعه ببینم ..... به هر صورت که ممکن باشد مقابله می‌کنم.

در هر موردی باشد□در بیشتر موارد□در بعضی موارد□ به ندرت□ هیچ وقت□

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

۱۵ـمن ..... فرصتهایم(زبانی و عملی)برای دعوت دیگران به کارهایی که دین گفته است استفاده می‌کنم.

از همه□/ از بیشتر□/ از بعضی□/ به ندرت از□/ از هیچ یک از □

۱۶ـمن در عمل ..... کارهایم را با توکل به خدا انجام می‌دهم و این کارها با توکل آسان می‌شود.

همه□/ بیشتر□/ بعضی از□/ به ندرت□/ هیچ یک از □

۱۷ـمن ..... دستورات خدا و واجبات دینی خود را به موقع (سر وقت) انجام می‌دهم.

همه□/ بیشتر□/ بعضی از□/ به ندرت□/ هیچ یک از□

۱۸ـمن به ..... دستورات و سخنان پیامبر عمل می‌کنم.

همه□/ بیشتر□/ بعضی از□/ به ندرت□/ هیچ یک از□

۱۹ـمن ..... اگر کسی غیبت دیگران را بکند یا سخن بیهوده و لغو بگوید به نوعی برخورد می‌کنم تذکر می‌دهم یا از آن‌جا خارج می‌شوم (یا موارد مشابه).

در همه موارد و هر جا باشم□/ در بیشتر مواقع□/ در بعضی موارد□/ به ندرت□/ به احترام دیگران، برخوردی نمی‌کنم□

۲۰ـبه نظر من ..... اشخاص با ایمان در هر شرایط بهتر از غیر مؤمن‌ها هستند.

همه□/ بیشتر□/ بعضی□/ به ندرت□/ هیچ یک از □

۲۱ـمن ..... در مبارزه با شیطان و نفسم هستم.

همیشه و در همه حالات□/ در بیشتر مواقع□/ در بعضی مواقع□/ به ندرت□/ هیچ وقت□

۲۲ـمن در فروش کالاها یا خدماتم (شغلم) سعی می‌کنم نسبت به پولی که دریافت می‌کنم: .....

همیشه‌کمی بیشتر تحویل (انجام) بدهم□/ حداقل طرف خریدار را بگیرم□/ دقیقاً به مقدار تحویل (انجام) بدهم□/ خودم ضرر نکنم□ / حتماً به نفع من باشد□

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

ردیف	متغیرها	مدل پایه		مدل برگزیده ۱		مدل برگزیده ۲	
۱۳.	متغیر وابسته TGT	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t	ضریب	آماره t
۱۴.	C	-718.8888	-0.833717	-25.95982	-1.379653	-24.89257	-1.325315
۱۵.	RB	0.541075	3.451566	0.537928	3.443382	0.528066	3.385946
۱۶.	TD	0.815473	2.732179	0.811420	2.708522	0.842211	2.821073
۱۷.	DA	-3.08E-07	-0.534997	-6.12E-07	-1.171489	-6.34E-07	-1.217568
۱۸.	TT	0.695885	10.71140	0.700464	10.74153	0.703572	10.83952
۱۹.	SA	0.506464	0.806080				
۲۰.	HA	1.17E-06	1.928676	1.30E-06	2.176826	1.34E-06	2.262943
۲۱.	PS	-1.06E-06	-1.385639				
۲۲.	RG	2.27E-06	2.046735			3.22E-06	3.337075
۲۳.	RC	5.56E-06	1.612834	8.76E-06	2.944891		
۲۴.	R-squared	0.304604		0.294499		0.297947	
۲۵.	Adjusted R-squared	0.291832		0.285913		0.289403	
۲۶.	F-statistic	23.84830		34.29906		34.87102	

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]

[Downloaded from mieaoi.ir on 2026-11-27]